

НОВАЯ И НОВЕЙШАЯ ИСТОРИЯ
(Izdaje dvomjesečno Akademija nauka SSSR-a,
Istorijski institut, Moskva)

Nova i najnovija sovjetska istoriografija ubrzano se oslobađaju »evropocentrizma«, što je u prvom redu diktirano širinom i karakterom savremenih društveno-političkih kretanja u svijetu i širokim razvojem sovjetske istorijske nauke poslije drugog svjetskog rata. Novoosnovani instituti pri Akademiji nauka SSSR-a (za Latinsku Ameriku i Slavjano-vedenija) danas su glavni nosioci tih zadataka.

Tematska orientacija dvomjesečnika Novaja i novejšaja istorija (šest brojeva za 1965. godinu) to najbolje potvrđuje. Ona se može izraziti u sljedećem:

1. poklanja se veća pažnja radničkom pokretu uopšte,
2. ruski revolucionarni i demokratski pokret izučava se u vezi sa međunarodnim,
3. posebno se proučava vanjska politika određenih država i međunarodnih odnosa u cjelini.

Radovi o međunarodnom radničkom i demokratskom pokretu do prvog svjetskog rata zauzimaju znatan dio prostora u časopisu. Vremenska distanca omogućava da se obradi određenih problema pride mnogo odmjerene, jer, posmatrani iz konteksta savremenih kretanja, uzroci pojave i događaja postaju jasniji. U uslovima relativno završenih procesa i istorijske ocjene postaju potpunije. M. S. Alperović, radom Velika francuska revolucija i španske kolonije u Americi, suprotstavlja se gledištima da su revolucije u Latinskoj Americi reakcija protiv francuske buržoaske revolucije, pridružujući se istoričarima koji, osim tog uticaja, ističu i savremene revolucionarne događaje u Evropi i borbe za nezavisnost engleskih kolonija u Sjevernoj Americi. Uzroke tih kretanja autor sagledava u specifičnim uslovima jednog dokapitalističkog društva, koje je postalo smetnja razvitku novog načina privređivanja, pa je samim tim tangiralo sve progresivne slojeve (ne samo starosjedilačko kreolsko stanovništvo). Autor ističe uticaj prosvjetiteljskih ideja Rusoa, Voltera, Monteskija i dr. na stvaranje nacionalnooslobodilačkog raspoloženja i pokreta.

Rad J. A. Pisarova Uloga masa u oslobođenju Srbije i Crne Gore od okupacije u 1918. godini predstavlja osvrt na neke akcije antiaustro-ugarskog otpora. Autor s pravom ističe da su osnovni uzroci oslobođi-

lačkih pokreta masa izazvani rušenjem Austro-Ugarske Monarhije. Takvi su bili odredi Koste Pećanca i slični u sjevernoj Crnoj Gori. Pod uticajem ideja oktobarske revolucije oslobođilačke mase sve više ističu socijalne zahtjeve, pa je režim preuzeo mjere da ove pokrete ograniči (odredi Koste Pećanca su uključeni u sastav Skadarske divizije, a oni u sjevernoj Crnoj Gori su prvo potčinjeni armijskoj komandi, a zatim rasformirani).

Neki drugi radovi iz perioda do prvog svjetskog rata odnose se na određene događaje iz radničkog pokreta Evrope. Takav je rad Drazinasa O pitanju karaktera blankizma, koji se uglavnom zadržava na Marksovoj, Engelsovoj i Lenjinovoj ocjeni Blankija kao revolucionara — pristalice socijalizma, uz isticanje njegovih grešaka u revoluciji 1870. i Pariskoj komuni.

Radovi koji se odnose na period XX vijeka, do drugog svjetskog rata, posvećeni su stanju u međunarodnom radničkom pokretu uoči prvog svjetskog rata, između dva svjetska rata i ocjenama oktobarske revolucije van granica SSSR-a. Rad L. A. Slepova i J. G. Temkina — Međunarodna konferencija socijalista u Cimervaldu — predstavlja sistematični pregled toka konferencije i idejnih i političkih koncepcija triju struja na konferenciji: desnice, centra i ljevice. Autori ističu da su Lenjin, Zinojev i Berzin iz protivrječnosti prve godine rata izvukli zaključke o mogućnosti da radnička klasa uspješno nastupi na istorijskoj pozornici, čemu su se odlučno suprostavljali socijalšovinisti i socijalpatrioti. Kompromisni manifest Proleterijatu Evrope, po riječima autora, bio je dokaz da su na konferenciji zauzeti stavovi mimo volje Međunarodnog socijalističkog biroa i kauckijanskog centra, a što je značilo objavu rata Drugoj i put ka Trećoj internacionali.

Od djela koja se odnose na problem uticaja oktobarske revolucije na revolucionarna kretanja van granica SSSR-a treba istaći rad B. I. Kovalja: Veliki oktobar i radnička klasa Brazila. On se suprostavlja buržoaskoj istoriografiji, koja je isticala slučajnost u stvaranju KP Brazila (25. III 1922) i ističe značaj oktobarske revolucije na njeno formiranje. (Već 1. maja 1919. godine u Rio de Žaneiru sa radničkog mitinga upućena je rezolucija solidarnosti sa proleterijatom Rusije, Njemačke i Mađarske. Poslije stvaranja KP Brazila politička i ekonomska borba radničke klase Brazila postaje mnogo šira).

Više radova odnosi se na značaj Sedmog kongresa Komunističke internacionale. Objavljeno je čak i pismo Dimitrova Komisiji za pripremu materijala za kongres, u kome su iznesene osnovne koncepcije njegovog referata na kongresu (odnos prema socijaldemokratiji, narodnom frontu, o djelovanju Komunističke internacionale, analogno specifičnim uslovima svake zemlje itd.). Rad Valtera Ulbrihta Istoriski značaj Sedmog kongresa Kominterne predstavlja sjećanje i političku ocjenu tog događaja. On se uglavnom zadržava na ocjenama stavova iznesenim u Dimitrovlevom referatu, ali posebno potencira i politički aktuelizira ocjene klasnog karaktera fašizma, nacionalnog pitanja, borbu protiv sektaštva u Komunističkoj partiji Njemačke itd. Na kraju ističe veliki značaj Kominterne za održavanje i rezultate Briselske konferencije KP Njemačke, koja je održana u ilegalnosti.

Radovi koji se odnose na drugi svjetski rat zauzimaju najveći prostor u časopisu. Oni su u prvom redu prigodnog karaktera (povodom 20-godi-

šnjice oslobođenja od fašizma) i samim time dosta obojeni političkim ocjenama, ali sadrže i interesantne istorijske činjenice. Akademik P. N. Feodosev piše povodom 20-godišnje oslobodenja Mađarske, V. P. Morzov povodom oslobodenja Praga, A. I. Plotorak povodom Nürnberškog procesa, D. A. Sevjan povodom pobjede NOB i revolucije u Jugoslaviji itd. Interesantan je rad G. S. Filtova Posljednji dani Musolinija, u kome su dati italijanski i svjetski društveno-politički i vojni uslovi za obaranje fašizma u Italiji, kroz interesantnu analizu pada fašističke vrhuške.

Posebnu vrstu radova ove grupe čine djela koja se odnose na pokrete antifašističkog otpora u nekim evropskim državama. Rad A. Michela Pokret otpora u Francuskoj iznosi međunarodne uslove u kojima se stvarao i razvijao ovaj pokret (koga su činili ljudi različitih idejnih i političkih orientacija). Autor ističe da je De Gaul od početka nailazio na otpor zapadnih saveznika, u prvom redu SAD, koje su poslije iskrcavanja u sjevernoj Africi, putem svog alžirskog ambasadora Marfija uspostavili vezu sa nedegolističkim pokretom na čelu sa generalom Žiroom (ne bi li uz pomoć njega dobili francusku flotu u Tulonu). 1943. godine pokretu otpora prilaze i komunisti tako da je kasnije formirani Nacionalni savjet otpora objedinjavao ljude najrazličitijih političkih i idejnih ubjedenja, ali su glavninu činili ljevičarski elementi.

O karakteristikama pokreta otpora u Austriji piše M. A. Poltavskij. Od tri političke partije prije Anšlusa (fašističkog Otadžbinskog fronta, revolucionarnih socijalista i komunista — posljednje dvije bile su ilegalne) poslije prisajedinjavanja Rajhu revolucionarni socijalisti na čelu sa Baureom donose ukaz o prekidu aktivnosti, a malobrojni komunisti nastavljaju rad u ilegalnim uslovima (za vrijeme rata poginulo je 13 članova CK KPA, kažnjeno više od 2.000, a prošlo kroz koncentracione logore 4.280). Tek u jesen 1944. godine Franc Honer i Fridl Frjunberg, po odbrenju Jugoslovenske narodne armije, formiraju austrijski bataljon.

Period poslije drugog svjetskog rata zastupljen je radovima različitog karaktera. Najviše je onih čiji se autori bave pitanjima međunarodnih odnosa SSSR-a i savremenih kretanja u međunarodnom radničkom i socijalističkom pokretu. Jedan dio je pisan prigodom određenih političkih akcija KP i vlade SSSR-a i, uglavnom, predstavlja političke informacije o osnovnim problemima i programima raznih partija. (Takvi su radovi o socijalističkoj demokratiji u Mađarskoj, o uspostavljanju rusko-brazilskih političkih odnosa, o stavovima određenih KP prema ratu i miru itd.).

Posebno su interesantni radovi o osnovnim problemima savremenih međunarodnih odnosa na liniji Istok — Zapad, u kojima se daju istorijski pregledi tih odnosa i osuđuju neke sile zapadnog bloka. (Takvi su radovi o kolonijalnoj presiji SAD u Latinskoj Americi, o rasnoj segregaciji u SAD, o vojnoj intervenciji SAD u Dominikanskoj republici itd.)

Razumljivo je što su djela iz perioda poslije drugog svjetskog rata prožeta duhom operativne politike. Ali među njima treba izdvojiti ona koja, uslovljena antiimperialističkom orientacijom SSSR-a, imaju zadatak da »razotkriju« spoljne i unutrašnje mahinacije SAD. Takav je rad E. V. Ananove Dominikanska tragedija, u kojem se dokumentovano prikazuje i obrađuje razvoj događaja u Dominikani od pada proameričke

diktature porodice Truhiljo, preko raznih vojnoodiktatorskih proameričkih režima, demokratskog intermedija (vlast Huana Boša, od početka 1963. do druge polovine te godine), da bi se zaključilo sa savremenim kretanjima koja obilježava borba između proameričkih vojnih diktatura (koje su oborile predsjednika Boša) i nacionalnooslobodilačkog pokreta pukovnika Kamanja.

Ovom časopisu daje posebnu vrijednost, za razliku od nekih drugih, njegova problemska otvorenost prema širokoj čitalačkoj publici i prilagođenost pedagoškim potrebama. U tom cilju, osim rubrika koje donose, prate, prikazuju i ocjenjuju naučnu aktivnost (saopštenja, publikacije, istoriografija, kritika i bibliografija, zabilješke o knjigama, oglasi, naučni život, bibliografski pokazatelji itd.), poseban praktični značaj ima rubrika Pomoć predavačima nove i najnovije istorije, u kojoj se iznose i metodski postupci pri obradi određenih tema. Ovo je najbolji način da se savremena istorijska nauka prilagodi potrebama nastave.

Veselin ĐURETIĆ